

HEVES MEGYE POLITIKAI ARCULATA AZ 1990., 1994. ÉVI VÁLASZTÁSOK TÜKRÉBEN

Heves megye politikai arculatában bekövetkezett változásokat a Jelenkutató Alapítvány megbízásából és az OTKA valamint a Századvég Politikai Iskola Alapítványának támogatásával dr. Kiss László kollégámmal több területen is alaposan megvizsgáltuk.

Összehasonlító elemzéseinkben – melyeket szociológiai és politológiai eszközökkel végeztünk – kimutattuk a Heves megyében működő politikai szervezetek összetételében bekövetkezett változásokat. Elemeztük a Heves megyei politikai elit átrendeződését. Részletesen feldolgoztuk az 1990. és 1994. évi országgyűlési és önkormányzati választások Heves megyei eredményeit. Igyekeztünk ha nem is teljes, de átfogó képet adni az 1994-re bekövetkezett változásokról.

Regionális, megyei szintű jelenkortörténeti kutatásunk eredményeinek átfogó ismertetésére 15 perc nem elegendő. Ezért a rendelkezésemre álló időben csak a Heves megyében működő politikai szervezetek összetételében végbement változásokat ismertetem.¹

Összehasonlító elemzésemben azt vizsgáltam, hogy milyen okok rejlenek a politikai mozgások háttérében. Mely pártok szűntek meg, melyek az új politikai szervezetek? Hogyan alakult a pártok megyei taglétszáma, társadalmi bázisa, támogatottsága?

A pártokat *több szempontból* elemeztem és csoportosítottam. Figyelembe vettem – önmeghatározásukon túl – tevékenységük jellegét, politikai irányultságukat, történelmi kötődéseiket, parlamenti és parlamenten kívüli helyzetüket. Fontos szempontom volt, hogy milyen politikai törésvonal mentén jöttek létre; helyi, regionális, országos; etnikai vagy társadalmi csoportok; különféle korosztályok, szociális rétegek érdekeit jelenítik-e meg; avagy a környezetvédelem szempontjait kívánják érvényesíteni a politikában. Összevettem szervezeti felépítésüket, taglétszámukat, valamint területi elhelyezkedésüket, szórtságukat, helyi sajátosságaikat.

Végezetül igyekeztem felvázolni a megye új politikai térképét, választ keresve arra a kérdésre is: megmaradt-e változatlanul a régióban kialakult két politikai centrum – Eger és Gyöngyös – dominanciája.

A politikai rendszerváltozás során 1988 és 1994 között Heves megyében működő politikai vagy politikai jellegű szervezetek közül *ötvenkilencet* re-

gisztráltam. A szervezetek listájából kitűnik, hogy közöttük nemcsak pártokat és pártjellegű politikai szervezeteket találunk, hanem érdekképviselői, ifjúsági, kulturális, szakmai, kisebbségi és egyéb civil társadalmi szerveződések is.

Az 1990-es országgyűlési és önkormányzati választások idején 34 szervezet folytatott politikai tevékenységet a megyében. Közülük mindkét választást figyelembe véve 26 kísérelt meg jelöltet állítani, vagy választási koalíció formájában támogatni.

Az 1990-es országgyűlési választásokon – a független jelöltek támogatását is beszámítva – 20 párt és társadalmi szervezet kísérelte meg a jelöltállítás. Ezek közül a Bioszféra Párt, a Demokrata Nyugdíjasok Pártja, a Független Szociáldemokrata Párt, a Magyar Néppárt, a Magyarországi Zöld Párt és a Republikánus Nemzeti Párt jelöltjei nem tudták a 750 ajánlócédulát összegyűjteni.

12 pártnak és szervezetnek sikerült a jelöltállítás. 1. Fidesz az 1. és a 4. választókerületben, 2. FKGP a 4. választókerület kivételével minden kerületben, 3. Hazafias Választási Koalíció minden választókerületben, 4. KDNP minden kerületben, 5. MDF minden kerületben, 6. MSZDP 1., 2. és 5. választókerületben, 7. MSZMP minden kerületben, 8. MSZP minden kerületben, 9. Magyarországi Szövetkezeti- és Agrárpárt 2-6. választókerületben, 10. Nemzeti Kisgazda- és Polgári Párt a 3. és az 5. választókerületben, 11. SZDSZ minden kerületben, 12. Vállalkozók Pártja az 1. sz. választókerületben.²

Az önkormányzati választásokon az említetteken kívül az alábbi szervezetek indítottak vagy támogattak jelöltek: Agrárszövetség, Magyar Cigányok Igazság Pártja, Magyarországi Cigányok Demokratikus Szövetsége, Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetsége, Magyarországi Cigányok Szociáldemokrata Pártja, a faluszövetségek közül a tenki, a tarnaörsi és a sarudi.³

Ha az 1990-es és az 1994-es állapotokat összehasonlítjuk, megállapíthatjuk, hogy a *korábbi harmincnégy szervezetből 1994-ben is politizált tizenkettő, megszűnt nyolc*, a többi nem mutatott politikai aktivitást az 1994-es választásokon. 1990 óta *huszonöt „új” szervezet alakult* a megyében. **Összegezve: az 59 szervezetből 34 működött 1994-ben.** Ebből 21 kísérelte meg, de csak tizenhétnek sikerült képviselőjelöltet állítani.

Ha a két országgyűlési választáson induló szervezetek számát vetjük össze, láthatjuk, hogy nagyjából azonosak: húsz-huszonegy. Tíz megegyezik, ezek mindkét választáson indultak: 1. Fidesz, 2. FKGP, 3. KDNP, 4. MDF, 5. MSZP, 6. Munkáspárt, 7. MSZDP, 8. MZP, 9. SZDSZ, 10. Vállalkozók Pártja. Tíz nem tudott újra megjelenni, vagy azért, mert megszűnt, ill. felszolgált megyei szervezete, vagy visszalépett (RNP). Tizenegy új pártalakulat

jelent meg a választásokon a megyében: 1. Agrárszövetség, 2. EKGP, 3. Köztársaság Párt, 4. MÉP, 5. MIÉP, 6. MPP, 7. MTU, 8. NDSZ, 9. SZDP, 10. Természeti Törvények Pártja, 11. Zöld Alternatíva.⁴

Összegzésképpen megállapíthatjuk, hogy az országban létező kb. 110–120 bejegyzett pártnak a fele 1990 és 1994 között fellelhető volt Heves megyében is (1990-ben is hasonló volt az arány: 66:32).

Ezek a politikai szervezetek különböző, egymást olykor keresztező politikai törésvonal mentén jöttek létre. Találtunk közöttük helyi szerveződésű, regionális érdekeket kifejezni akaró csoportokat éppúgy, mint országos pártokat. Megjelentek az etnikai, a szakmai valamint különféle korosztályok, szociális csoportok érdekeit felkaroló szervezetek is. Nem hiányoztak a zöld alternatívát felkínáló csoportosulások sem.

A Heves megyében 1990-ig megszerveződő pártok életében is vízváltónak bizonyult az 1990. évi országgyűlési és önkormányzati választásokon elért siker vagy kudarc. Ez így történt az 1994-es választások után is.

A kudarcot szenvedett ún. „törpe pártok” jó része eltűnt a politikai sülyesztőben, s csak ötnnek sikerült újra megjelenni az 1994-es választásokon. A helyi szerveződésű pártok közül a legjelentősebb az MSZAP megszűnt, a többitől pedig kiderült, hogy nem regionális érdekeket, hanem egy-egy pártfrakció vagy pártvezető politikáját igyekszik képviselni.

Ez a folyamat máig is tart, 1996-ban megszűnt az NDSZ, megalakult viszont a Magyar Demokrata Néppárt megyei és 9 helyi szervezete (pl. Eger, Gyöngyös, Kömlő, Besenyőtelek, Kápolna, Pétervására, Kál-Kompolt).

1990-hez képest bővült a szakmai, főként vállalkozói csoportok érdekeit kifejező politikai szervezetek száma (LPSZ VP, KP, Agrárszövetség). Eltűntek viszont az etnikai és egyéb szociális csoportok érdekeit felvállaló szervezetek. Gondolok itt az Egri Szociális Unióra, A Demokrata Nyugdíjasok Pártjára, valamint a cigányság érdekeit védő korábbi szervezetekre. Ennek következtében úr támadt a nyugdíjasok és a szociálisan hátrányos helyzetben lévő csoportok, valamint a cigány etnikum politikai érdekképviselésében. Ez utóbbi helyzeten némiképp enyhítettek 1994-ben az önkormányzati és a kisebbségi önkormányzati választások.

Nyilvánvaló, hogy ezen jelenségek hátterében gazdasági és társadalmi okok húzódnak meg. A problémák országosan ismertek, de a megye gazdaságilag elmaradott északi és déli részén hatványozottabban jelentkeznek.

Ezek a csoportok nem tudták érdekeiket hatékonyan megjeleníteni, politikai részvételük csak a választásokra korlátozódik.

A kitörési pontot a *marginalizálódott* – főként a fiatal korosztályhoz tartozó – *csoportok* a jobboldali, olykor szélsőségekbe csapó szervezkedésekben találták meg. A nyugdíjasokkal ellentétben tehát erősödött a fiatal kor-

osztály politikai képviselőire vállalkozó bal- és jobboldali politikai szervezetek csoportja.

Megszaporodtak a zöld alternatívát képviselő szerveződések is. Számuk kettőről négyre növekedett, de a köztük lévő politikai és személyes ellentétek megakadályozták az összefogást, az *egy alternatív listán* való indulást.

A megyében zajló pártosodási folyamatot erőteljes perszónifikáció jellemzi.

Az országos pártok Heves megyei szervezetei az adott párt valamelyik vezéréhez, vezető politikusához, frakciójához kapcsolódnak. Egy-egy országosan ismert, Heves megyei kötődéssel rendelkező politikus *pártváltoztatása*, komoly következményekkel jár a párt megyei szervezetében. Ezt Fodor Gábor esete bizonyította a legjobban, de megfigyelhető volt a kisgazdák esetében is. Egy párt megyei vezető politikus, a pártvezetésben kialakuló megosztottság révén, területi szinten „választási pártot” tud maga köré szervezni (lásd az EKGP példáját).

Ha az elemzett politikai pártokat és szervezeteket egy *bal-jobb skálán* helyezük el, megállapíthatjuk, hogy bár a választás természetesen itt is baloldali-liberális győzelmet hozott, az inga mégis jobbfelé lengett ki: a szervezetek zöme a skála jobboldalán helyezkedik el. Balról a Munkáspárttól ill. a Marxista Ifjúsági Szövetségtől induló skála a centrumon keresztül a MIÉP-ig, a független magyar ifjakig ill. a nemzeti ifjakig tart. Bár az utóbbiak szerepe a megye politikai életében nem számottevő, de jelenlétük, aktivitásuk mégis figyelemreméltó országos viszonylatban is.

A *pártok szervezettsége* eltérő egymástól. Legstabilabbnak a baloldali pártok közül az MSZP, a Munkáspárt, a jobboldali pártok közül az FKGP, a KDNP és az MDF tűnt. Ezt bizonyítják a *taglétszámról és a szervezetek számáról* rendelkezésünkre álló adatok.

A *pártok szervezettségi szintjét a párt tagjainak és szavazóinak arányával mérhetjük*. Ez az arány Heves megyében 1994-ben a Munkáspárt esetében volt a legnagyobb 32,7% (1990-ben 12%). A Fidesznél viszont 2,7%-ról 1,4%-ra csökkent.

A felsorolt pártok kiépített megyei hálózattal rendelkeznek. A többieknek ha vannak is a megyében alapszervezeteik, inkább csak a választások idején aktivizálják őket, úgymond *választási párt mintájára működnek*. Szinte valamennyi jelentős párt, tanulva az 1990-es választás tapasztalataiból, a választási körzetek központjaiba telepítette helyi bázisait.

A *pártok társadalmi bázisára* és annak változásaira jóformán csak a jelöltjeikre és a listájukra leadott szavazatokból tudunk következtetni.

A *pártok megyén belüli területi megoszlásáról* elmondhatjuk, hogy az SZDSZ-nek a megye tengelyében, az Agrárszövetségnek Gyöngyös környékén, a Munkáspártnak Pétervására körzetében van erős szervezeti és egyben

társadalmi bázisa. Az agrárpártok a megye déli, alföldi részén erősebbek. A többi pártnak vagy egyenletesebb a szóródása, vagy inkább csak a megye városaiban és közvetlen vonzaskörzeteiben vannak szervezetei.

A pártok szervezeteinek megyén belüli területi megoszlásából arra következtethetünk, hogy *három jellegzetes „régió” alakult ki Hevesben*: 1. a gazdaságilag leginkább elmaradott északi, pétervásári körzet, 2. a legfejlettebb középső tengely, 3. a megye déli, agrárjellegű alföldi része.

Az már 1990-ben feltűnt, hogy *Heves megyében gazdasági, társadalmi és egyéb okokra visszavezethetően, két markáns politikai centrum alakult ki: Eger és Gyöngyös*. Az 1990-es választások után az MSZAP eltűnésével, 1994 januárjában a Fidesz gyöngyösi szervezetének átmeneti megszűnésével, valamint az SZDSZ gyöngyösi területi irodájának felszámolásával Gyöngyös pozíciója gyengülni látszott. az 1994. évi országgyűlési választások eredménye azonban azt mutatja, hogy *Gyöngyös pozíciója újra megerősödött*. Ez az a város és körzete, ahol egyedül a megyében az SZDSZ színeiben induló *dr. Fodor Gábor* győzött. Rajta kívül a várost és vonzaskörzetét képviseli még az országgyűlésben a *szocialista Hiesz György, a független kisgazda Morvai Ferenc*, de némi megszorítással a KDNP országos listáján bejutott *Csépe Bélát* is beszámíthatjuk, mert egyéniben ebben a körzetben indult. *Ennek a Heves megyei városnak jóval sokszínűbb és erősebb a parlamenti képviselete, mint a megyeszékhely Egernek*. Elég tehát csak a választások eredményéről készült térképre tekinteni, és láthatjuk, hogy a *bipolaritás nem csökkent, hanem erősödött*.

JEGYZETEK

1. A tanulmány alapját képező megyei szintű jelenkortörténeti kutatást az OTKA és a Századvég Politikai Iskola Alapítványa támogatta. az előadás a szerző Az Agrárszövetségtől a Zöld Alternatíváig c. még nem publikált dolgozatának továbbfejlesztett és rövidített változata alapján készült, mely dolgozat a Miskolci Akadémiai bizottság 1994. évi pályázatán jutalomban részesült.
2. Dr. Kiss László: Az 1990. évi országgyűlési választások Heves megyében. In: Diktatúrából a demokráciába. A politikai rendszerváltozás Heves megyében. Szerkeszti: Kovács Ernő. Acta Academiae Paedagogicae Agriensis Nova Series Tom. XXI. Eger, 1994. 44. o.
3. Dr. Kiss László: Az 1990. évi önkormányzati választások heves megyében. In: im. 73. o.
4. Hacsí Lajos: Politikai pártok és szervezetek Heves megyében 1990. In: i. m. 18. o., Dr. Kovács Ernő–Hacsí Lajos: A politikai szervezetek adatait (1988–1991) uo. 125–126. o.